

τον πλανήτην, τὸν κληθέντα *Δάφνην*, τῇ δὲ 23 ὁ Κ. Πόγσον ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπίου τῆς Ὁξωνίας (Oxford) (α) ἀνεκάλυψε τὸν τεσσαρακοστὸν δευτέρον, τὸν ὀνομασθέντα *Ιαίρ*.

Συγχαίρομεν τὸν εὐτυχῆ τοῦτον ἀνακλυπτὴν, ὅστις ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἡμῶν ἐπιτυχάνει τοσούτα ἀποτελέσματα καὶ συντελεῖ εἰς τὸ παρά τοις ξένοις σοφοῖς κλέος τῆς Γαλλίας.

Υπάρχει δὲ καὶ ἕτερος ὁσαύτως ἀνακλυπτὴς κομητῶν ἐν Παρισίαις, εἰς ὃν δίκαιον νὰ ἀπενέλωμεν ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει τὴν προσήκουσαν δικαιοσύνην διὰ τὸν ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν, μεθ' ἧς ἐνσχολεῖται εἰς τοιαύτας δυσχερεστάτας ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν Παρισίων ἐρεῦναι, ὁ παρὰ τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ τῶν Παρισίων Κ. Διένος (Dien).

Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24, ἀνεκάλυψε μὲν χρόν κομήτην ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Περασέως, ὅστις ἔσται ὁρατὸς ἐπὶ τινὰ χρόνον· κεῖται δὲ προσφυῶς διὰ τὸ ἀστεροσκοπεῖον.

Ἰνα δὲ δώσωμεν ιδέα νινὰ τῆς ἀγγινοίας, μεθ' ἧς οἱ ἀστρονόμοι πανταχόθεν ἐπιδιώκουσι τὰς εἰρένας αὐτῶν λέγομεν μόνον ὅτι ὁ αὐτὸς κομήτης ἀνεκαλύφθη τὴν 22 ἐν Γολτίνγγ (Gollingen) ὑπὸ τοῦ Κινκέρφλου (Kinkersflus), εἰς πλάτος βορειόταρον μὲν, ἀλλὰ προσφύτερον τοῦ τῶν Παρισίων οὐρανοῦ εἰς τὴν τῶν κομητῶν ἀναζήτησιν, ὅπου αὐξάνει ἐπὶ πολὺ τὴν ἀξίαν τοῦ Κ. Διένου, διότι, ὡς καὶ ὁ Κ. Γολδσμύθιος, ἐργάζεται εἰς περιστάσεις ἥπτον εὐνοϊκάς. Ὁ κομήτης οὗτος εἶναι ὁ τρίτος παρατηρηθεὶς ἐφέτος· οἰδόλω· δὲ εἶναι ὁ τῆς 113 Ἰουνίου, ὃν δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν ἕως τοῦ 1860. *

Α. ΚΟΥΖΗΝΟΠΟΥΛΟΣ.

Φοιτητὴς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—*—*—*

* Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἥτοι κατάλογος τῶν ἀπὸ πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι βασιλείας τυπωθέντων βιβλίων εἰς τὴν ἐμπεριλαμβανένῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ βιβλιογραφικὰς καὶ κριτικὰς σημειώσεις περὶ τῶν αἰτίων λόγου συγγραμμάτων, συντεθείς ὑπὸ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις τύποις Φ. Καραμπίνη καὶ Κ. Βάρφα 1857. (Εἰς 8ον, εἰς σελ. 366.)

—000—

* Ἡ ἀληθινὰ κριτικὴ. Εἰς τὰς μεγάλας διαφορὰς τῶν τεσσάρων χριστιανικῶν λατρειῶν, τῶν Γραικῶν, Παπιστῶν, Καθολικῶν, καὶ Λουθηρανῶν, Προῆς Δοκαστικὴ Ἠθικὴ τοῦ πατρὸς Βαντζόνη ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν Ἰησοφικῶν τοῦ ὑστερον ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ἀποστολικήν. Μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Γραικῶν, διηρημένη εἰς τόμους δύο. Τόμος πρῶτος τύπος πρῶτος. (ἥτοι ἐκδ. α).

(α) Ἀγγλίας.

Τὴν περὶ τοῦ πονήματος τοῦ Κ. Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ δόξαν ἡμῶν ἐδηλώσαμεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου Μέρους (*). Ἐκτετε ἐθεωρήσαμεν τὸ ἔργον τοῦτο πολλοῦ λόγου ἄξιον, οὐ μόνον ὡς ἀναπόφευκτον βοήθημα εἰς τὸν μελετῶντα τὴν ἱστορίαν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ μάλιστα ἐξείρατον καὶ ἐισχυρὸν δικαιολογητικόν, οὕτως εἰπεῖν, ἔγγραφον εἰς τὸν πραγματευόμενον τὰ περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐθνότητος. Πῶς ἐπὶ δουλείᾳ ἀπηνόου καὶ βαρβάρου τεσσάρων ὅλων ἐκγοντοκρατηρίδων περιεσώθη ἀλώβηστον καὶ ἀμικτὸν τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, πῶς διητηρήθησαν ἄσβεστα τὰ ζώπυρα τῆς ἐλληνικῆς μαθήσεως καὶ παιδείας, ὑπὸ τίνων καὶ διὰ ποίων θυσιῶν καὶ κινδύνων, κινδύνων καὶ θυσιῶν κατ' οὐδὲν ὄντως ἐλαττωμένων τῶν ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, διεκρατήθη ἀσύντριπτος ἡ αἰσῆς τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως, ὅποια ἡ κατὰ πάσαν νέαν ἐκγοντοκρατηρίδα γενομένη πρόοδος, ταῦτα πάντα διευκρινιοῦνται ἰδιωζόντως διὰ τῆς μελέτης τῆς ρητολογικῆς καταστάσεως τοῦ δούλου ἔθνους, ἧς τὸν συνοπτικὸν κίνηκα πρῶτος σκιαγραφῆται παρέθετο ἡμῖν τὸ δεύτερον ὁ Κ. Α. Παπαδοπούλος. Παρέθετο δὲ σήμερον πολλῷ πληρύτερον ἢ πρίν· διότι ἐνῶ ἐν τῷ προεκδυθέντι καταλόγῳ ἐσημειοῦντο 618 μόνον βιβλία, ὁ ἤδη ἀναγγελλόμενος (Μέρος Α' καὶ Β') περιλαμβάνει διπλάσιον καὶ ἐπέκεινα ἀριθμὸν, ἥτοι 1258. Καὶ πεπεισμεθα ὅτι εἰ παρὼν ἦν ὁ συγγραφεὺς ἕτε ἐξετυπωτο τὸ Β' Μέρος, οὐ μόνον ἤθελε προσθέσει καὶ ἄλλα πονήματα (**), ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς βιογραφίας ἤθελε δειχθῆ ἀκριβέστερος, τὰς μὲν συμπληρῶν τὰς δὲ περιορυχίζων (***). Ἀτυχῶς ὅμως τοιαῦτα πάσχουσιν οἱ ἀπόντες κατὰ τὴν τύπωσιν τῶν ἰδίων ἔργων συγγραφεῖς, καὶ ὅταν τυτὰ ἐκδίδωνται, ὡς ὁ κατάλογος τοῦ Κ. Παπαδοπούλου, τῇ ἐπιστάσει καὶ σπουδῇ τῶν υἱῶν αὐτῶν. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς πρὸ πάντων ἡ παράλειψις τῶν ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος

(*) Τόμ. Ε'. Φυλλάδ. 186 τῆς 15 Αὐγ. 1854. σελ. 237.

(**) Ἡ Σύμφωνος ἱστορικὴ κλ. (ὁ κοινῶς λεγόμενος χρονολόγος) τοῦ Ἀθ. Γοιγαρά, τὸ λεξικὸν τοῦ Σαρδελίου, τὰ Ἐπιθέτα Ἑλλην τοῦ Δανιέρου, τὸ χρυσόπν πόνημα τοῦ Ἰουδαίου Σαμουὴλ Ραββί, τὰ Ἄνθος ἀρετῆς, ἡ ἐν Ἀργεντοράτῳ ἐκδοθεῖσα ἠθικὴ ποίησις, τὰ ἐν Κοσμοπόλει (Ἰκσίω) τυπωθέντα ἑλληνικὰ ἄσματα, τὸ περὶ Ταλμύδ τοῦ ἐξ Ἰουδαίων Νεοφύτου, τοῦ Ἀβραμίου Ὁμπρῶλου τὰ περὶ ἐπιστολικῶν κανόνων δοκίμιον, καὶ πολλὰ ἄλλα, δὲν σημειοῦνται ἐν τῷ καταλόγῳ.

(***) Ἐν τῷ πρώτῳ Μέρει ὁ συγγραφεὺς ἀπόσχεται ὅτι θίγει ὁμιλήσει ὁτι ἐξ ὁδὸς κώτερα ἐν τῷ Β' περὶ Εὐσεβ. τοῦ Ἀργέντου, καὶ ὅμως οὐδὲ καὶ μνησὶ τοῦ ὁδολόγου τοῦτο γίνεται ἐν τῷ Β'. Τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Βίμβου καὶ Βαρδαλέχου καὶ Βανζμίν καὶ Οἰκονόμου καὶ ἄλλων τοιούτων εὐεργητῶν τοῦ ἔθνους ἡ βιογραφία εἶναι ἀσυγκρίτως συντομωτέρα τῆς τοῦ ἱεροῦ Κ. Βούρου καὶ Σ. Δαστοῦνη καὶ Ι. Καραντινοῦ καὶ Γ. Λασσάνη, πάντων μὲν τούτων ἀνδρῶν πεπαιδευμένων καὶ ἀξιοτίμων, ἀλλ' ὡς τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν οὐδαμῶς ἐκλαμβάνει ἡ λιπομερὴς ἐγγραφὴ τῶν παρασῆμων καὶ ὑπουργῶν αὐτῶν. Ἐνταχοῦ δὲ, ὡς ἐν τῇ περὶ Φαρμακίδου καὶ Πολυζωίδου καὶ Τρικούπη εἰδήσει, καὶ μνημῶν ἐξελέγχεται ἀσυμπαθὲς καὶ ὑπερφίαλος ἀρχαίων πολιτικῶν διακρίσεων.

ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῇ ἐκδοθέντων βιβλίων διότι ὡς καὶ ἄλλατε ὑπεδείχμεν (*), τοῦτο εἶναι ἰδιάζον γνώρισμα τῆς φιλομαθείας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ὅτι καὶ ἐν μέσῳ πολέμων καὶ κινδύνων καὶ πανωλεθρίων φιλεῖ τὰ γράμματα καὶ μεριμνᾷ περὶ αὐτῶν. Τὰ *Μουσικοσυμβούλια* τοῦ Βενιζότος, καὶ ἡ *Ἠθικὴ* τοῦ Ζουή ὑπὸ Ν. Σπηλιόπου, τοῦ Σκυλίτση Ὁμηρίδου ἢ *Ἱστορία τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων*, τοῦ Σπυρ. Σιαφροῦ τὸ *Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν τοῦ Βασιλέως, τῆς Θεωρίας γενικῆς περὶ τῶν διαφόρων διοικητικῶν συστημάτων* κ.λ. τοῦ Ἀ. Πολυζωίδου, τὸ *Βιβλιαράκι κατ' ἐρωταποκρίσιν* τοῦ Στ. Κανέλλου, τοῦ ἱατροῦ Εὐαγγέλου Μεξικοῦ ἢ εἰς τὴν ἀλγεακὴν μετάφρασιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ἡ *Ἀθηνᾶ* ἤτοι ἀνάλεκτα τοῦ Γ. Αἰνιάνου καὶ Γ. Χρησιδίου, τὸ *Σάββατομα παλαιομυστήριον* τοῦ Εὐαγγέλου, τὰ *Χρῆμα* τοῦ Πηλομάχου κ.λ. τοῦ Α. Σούτσου αἱ *Σάτυροι* καὶ ὁ *Ἀσώτος*, ἡ Γ. Ἐφημερίς τοῦ Θ. Φαρμακίδου καὶ Χρησιδίου, τὰ *Ἑλληνικά Χρονικά* τοῦ Μέγερ, ὁ *Φίλος* τοῦ νόμου τοῦ Κιάππε, ἡ *Ἠὼς* τοῦ Ἐμ. Ἀντωνιάδου, ἡ *Αἰγυρία* τοῦ Μουστοξύδου καὶ Κοκκινῆ, ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἀπὸ λαμπρότητας τὴν ὥραν ταύτην τὴν μνήμην ἡμῶν, ὡς ὅμως τὰ ὀνόματα παρελείφθησαν ἐν τῷ *Καταλόγῳ*, τεκμηρία εἰσιν ἀναντιρρήτως ὅτι καὶ λιμώτων καὶ πολέμων καὶ φανεύμενος ὁ Ἕλλην ὀργᾷ πρὸς τὴν παιδείαν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ *Καταλόγου* ἵσως ἦν καὶ ἄλλο τι ἀναγκαῖον ἢ σημειώσεις, λέγομεν, τῶν ἀξιολογωτέρων τοῦλάχιστον συγγραφεῶν αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν διὰ περιοδικῶν συγγραμμάτων. Ὁ Στέφανος Κυνέλλας, παραδείγματός χάριν, ἀνὴρ πολὺς τὴν κρίσιν καὶ τὴν παιδείαν, θαυμασθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν ξένων αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐδρασιτέρων ἀτόμων τοῦ *Λογίου Ἑρμῆ* αἱ ἐν τούτῳ πολλὰ καὶ διεξοδικὰ αὐτοῦ μελέται περὶ γλωσσικῶν καὶ φιλοσοφικῶν καὶ φυσικομαθηματικῶν καὶ ἄλλων φιλολογικῶν ἀντικειμένων, καὶ σήμερον ἤθελον καταπαύσθαι μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων προϊόντων τῆς καθ' ἡμᾶς φιλολογίας (**). Ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης, οὐ

δὲν ἦτον πολυμαθὴς καὶ φιλόπρονος, ἐτίμησε τὸν *Λόγιον Ἑρμῆ* διὰ τῶν πραγματειῶν αὐτοῦ. Τὰ ὀνόματα ἄρα καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ὀφείκει ν' ἀναγραφῶσιν ἐπίσης ἐκεῖ ὅπου καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν συγγραφεῶν. Οὐδὲ προνοῦμεν ὁρθεῖν νὰ μείνωσι ποτε κεκαλυμμένα ὑπὸ τὴν ἀσθενῆ τῆς διευθύνσεως τῆς *Πανδώρας* σκιάν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες δι' αὐτῆς ἐργάζονται μετὰ σπουδῆς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐπιφελείας.

Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχει ὁ *Κατάλογος* τοῦ Κ. Παπαδόπουλου εἶναι ἀναντιρρήτως πολὺ τιμωρ ἀπὸ κτήμα τῆς ἡμετέρας φιλολογίας. Ἐν αὐτῷ βλέπομεν ὡς ἐν ἐσάπτειῳ ὅτι ἡ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδίαν σπουδὴ ἦν πρὸ τοῦ ἀγῶνος πολὺ ἐνθερμότερα καὶ πολὺ συντομότερα ἢ σήμερον. Τότε ἐγένοντο ὑπὸ λογίων ὁμογενῶν ἀνατυπώσεις Ἑλλήνων συγγραφεῶν, ἀλλὰ μετ' ἐπιστὰσιων κριτικῶν καὶ φιλολογικῶν ὡς αἱ τοῦ Λούκα καὶ Κοραῆ· εἰ δὲ καὶ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων ὁ ἀριθμὸς ἦν κατώτερος ἢ σήμερον, ἐν γένει ὅμως ἦσαν τὴν τάξιν ἀνώτερα.

Ἀλλὰ καὶ περίεργα οὐκ ὀλίγα μαθηθῶμεν ἐκ τοῦ *Καταλόγου*. Ὁ Ἄλδος ἐκδοὺς τὰ ἅπαντα τοῦ Πλάτωνος προσέθετο καὶ ποίημά τι Μάρκου τοῦ Μουσούρου, ἐν ᾧ ἐξυμνεῖτο μὲν ὁ ἐκ Μεδίκων πάπας Λέων ὁ Ι', ἐξεφράζετο δὲ καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι αὐτοῦ καθὼς φιλέλλην ἤθελε συντρέξει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ποίημα τοῦτο μετατυπώσας τις Ἰταλὸς τὴν *IST* ἐλαττονταετηρίδα, ἐπιφέρει ταῦτα: «il poeta, greco per nascita, sospira per la liberazione della sua patria. Questo voto vedesi espresso in tutt'i componimenti greci de quella età. (Κατάλ. Μέρ. Β' σελ. 11). Καὶ πότε ὁ ταλαίπωρος Ἕλλην ἐπαύσατο οὐ μόνον στενάζων ἀλλὰ καὶ ὀλοκαύτωμα ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν προσάγων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἰδίας πατρίδος!

Περαιτέρω ὁ Κ. Παπαδόπουλος ἀντιγράφει ἐπιστολὴν τοῦ Ἄλδου πρὸς τοὺς Σπουδαίους προστιθεὶς ὅτι ὁ ἐκδότης ἀμίλει τὴν αὐτὴν γλῶσσαν τῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τυπογραφῶν τῆς Ἑλλάδος. Φαίνεται δὲ ἐκ τούτου ὅτι καὶ οἱ τότε φιλανγκνῶσται ἡγάπων μὲν ν' ἀποκτώσιν, ὡς καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς, βιβλία, δὲν ἡγάπων ὅμως καὶ νὰ λύωσι προθύμως τὸ βελάντιον ἢ ν' ἀποτίωσι τὸ τίμημα. Ὅθεν καὶ λέγει ὁ Ἄλδος ὀδυρόμενος πρὸ 300 ἐτῶν ὅτι ἀπαραλλάκτως ἠθέλομεν ἡμεῖς εἰπεῖ σήμερον πρὸς οὐκ εὐαρίθμους τῶν συνδρομητῶν τῆς *Πανδώρας* α Λαμβάνετε οὖν τουτὶ τὸ βιβλίδιον, οὐ προίκα μὲν τοι, δότε δὲ τὰ χρήματα, ἢν ἔχω καὶ αὐτὸς πορίζεσθαι ὅμιν πάσας τὰς τῶν Ἑλλήνων ἀρίστας βίβλους, καὶ ὄντως εἰ δώσετε, δώσω ὅτι οὐκ ἔχω ἐντυποῦν ἄνευ χρημάτων πολλῶν· πιστεύετε τοῖς οὐκ ἀκινδύνως ἐμπειραθεῖσι καὶ πάντων μάλιστα οὕτοις λεγόντι Δημοσθένει· Δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων· οὐ μὴν φιλοχρημάτως ἔχων, μᾶλλον δὲ τοῖς τοιούτοις ἀπεχθάνομενος ταῦτά γε εἶρηκα καὶ τοι χρημάτων ἄνευ

(*) Τόμ. Α'. φυλλάδ. 93. σελ. 567.

(**) Ὅτι ἐδημοσιεύσαμεν ὀλίγας τινὰς εἰδήσεις περὶ Στεφάνου τοῦ Κυνέλλου (ἔρ. Πανδ. Τόμ. Α'. φυλ. 93), ἠγωνοῦμεν τὰς ἐν Αιψίᾳ γεγραμμέναις ἐκδοθείσας ἐπιστολάς αὐτοῦ ὑπὸ Καρόλου Ἰκεν ὑπὸ τὴν ἐξῆς τίτλον «*Leukothea. Eine Sammlung von Briefen eines gebornenen Griechen über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neueren Griechenlands. Herausgegeben von D. Carl Iken, κ.λ. Leipzig, bei C. H. F. Hartmann, 1825. Hter*» α Λευκοθεῖα, ἡ συλλογὴ ἐπιστολῶν Ἑλλήνων περὶ πολιτείας, φιλολογίας καὶ ποίσεως τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Καρόλου Ἰκεν, ἐξ ἑλληνικοῦ χειρογράφου ἐκγεγραμμένη, μετὰ προσθηκῶν τοῦ ἐκδότου, κ.λ. Ἐν Αιψίᾳ 1825, παρὰ Χάρτμαν. α Τόμ. δύο. Ὅτι δὲ αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Σ. Κανέλλου ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ βιογραφίας αὐτοῦ, σελ. 257 καὶ 18. Τῆς βιογραφίας ταύτης μετέφρασιν θέλομεν φροντίσει νὰ δημοσιεύσωμεν.

Ὁ Β'. τόμος τοῦ συγγράμματος τούτου περιέχει σημειώσεις νεοελληνικῶν βιβλίων, ἢν ἀποδέχεται ὅτι εἰν ἀνεκδοκίμα ὁ Κ. Π. Βρεττί.

οὐ δυνατόν εὐπορεῖν. ὧν ὑμεῖς μὲν ὑπερβαλλόντως ἐφίεσθε, αὐτοὶ δὲ πολλῶν μόχθῳ καὶ δαπάνῃ πεποννηκότες διατελοῦμεν » (σελ. 16).

ἔχει δὲ καὶ τὰ εὐτράπελα ὁ Κατάλογος. Ἄνθιμος ὁ Γαζής, ποιούμενος μνείαν κακῆς τινος παραφράσεως τοῦ Προχείρου τοῦ Ἀρμενοπούλου γενομένης ὑπὸ τινος Σπανοῦ, λέγει ἀστείως ταῦτα: « Σπανὸς δὲ τις, ἐν Ἀδριανουπόλει διδάσκαλος, παραφράσας τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐσπάνισεν αὐτὸ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ωραιότητος, ὥς μὴ ὄφελεν. Ἡ τοιαύτη ἐσπανισμένη παράφρασις ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ πολλάκις » (σελ. 50). Οὕτως ἔλεγεν ἄλλοτε παίζων καὶ ὁ πολὺς Εὐγένιος περὶ τοῦ ἐπικρίναντος αὐτὸν Ἀθ. Ψαλίδας: « ὁ γὰρ Ψαλίδας κατεψαλίδισέ μου, κλ. »

Ἀλλ' οὐχ ἦτον ἀστεία καὶ ἡ τοῦ Βενδότη ῥῆσις ἡ ἐπὶ τῷ παθήματι τοῦ τετραγλώσσου λεζικοῦ τοῦ Γεωργ. Κωνσταντίνου (σελ. 55). Εἶδεν καὶ κινιζόμεθα τῷ πόθῳ τῆς ἐπαναλήψεως, ἀρκούμεθα νὰ εὐχηθῶμεν μὴ εἰς αἰῶνας πάθῃ τοιαύτην ἐκτομὴν μήτε σύγγραμμα (καλὸν ἐννοοῦμεν), ἀλλὰ, νῆ Δία, μήτε συγγραφεύς!

Ἀρσένιος τις, ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας, ἐκδοὺς τὸ 1534 ἔτος « Σχόλια ἐπὶ τῶν ἐπτὰ τραγωδιῶν Εὐριπίδου, » ἀφιέρωσεν αὐτὰ εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερέα Παῦλον τὸν Γ'. Ἦν δὲ, ὡς φαίνεται, ὁ πρόεδρος ἐκεῖνος τῆς ἐν Μονεμβασίᾳ ἐκκλησίας ἀνὴρ φιλαλήθης καὶ ἄδολος ὡς ἄξιοι τοὺς ἐπισκόπους ὁ ὁμώνυμος τοῦ Πάπα ἐκείνου ἀπόστολος: διότι γράφων ἔλεγε: « Μάχονται Ἀγαρινοὶ χριστιανοί, ἀμφοτέρωθεν δὲ τοῖς τζαικωποῖς Γραικοῖς. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὸ ἡμέτερον βασίλειον ἀνηλεῶς ἠνδραποδίσαν καὶ τὸ γένος ἡμῶν εἰς τὰ τῆς γῆς πέρατα περιπλανᾶσθαι διεσχέδασαν, τῶν δὲ ἐσπερίων τινες, εἴτε καὶ πόπανον ὑπὸ τῶν θεοστυγῶν ἐκείνων εἴη καταλελειμμένον ἐν τῇ Ἑλλάδι, κακῶς ἀρπάζοντες κατεσθίουσι » (Μέρ. Β'. σελ. 26). Κατὰ τὸν Ἀρσένιον λοιπὸν καὶ τὴν κουραμάκαρ ἦν ἐλευθύντες ἐδίδον τοῖς πατράσιν ἡμῶν οἱ Ἀγαρινοί, οἱ ἐσπεριοὶ χριστιανοί, μᾶλλον τῶν Ἀσιζνῶν ἀνιλεθμονας, τὴν ἥρπαζον καὶ τὴν κατεβρόχθιζον!

Οὐδὲ ἡ Ἀλήθεια Κριτής, ἢν ἀνωτέρω ἀναγγέλλομεν, περιέχεται ἐν τῷ Κατάλογῳ. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοὶ κινδυνεύοντες ν' ἀκούσωμεν ὅτι χέομεν μῦθον ἐπὶ φακῇ ἀφισποῦντες στήλας τινὰς τῆς Παρθένου εἰς βιβλίον ἀκατανόμαστον, ἕως οὗ ὁμοῦ τὰ πιστήρια τῶν Ἀθανῶν, πλεταγοῦντα ἀπὸ τινος ὑπερβαλλόντως μὲν δυσήχως δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐκδώσῃ τὸν Γ' τόμον τῆς περὶ τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας συγγραφῆς τοῦ καθηγητοῦ Κοντογόνη, ἢ τοῦ Κ. Φαρμακίδου τὸ περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας ἀνυπομόνως προσδοκώμενον πόνημα, ἢ τοῦ Κ. Κουμανοῦδου τὸν Κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ 1833 ἔτους ἐκδοθέντων ἐλληνικῶν βιβλίων, ἢ τοῦ Κ. Χαμπαλίου τὸ περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Αὐτοπράνδου, ἢ τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου τὸν Γ' τόμον τῆς Γεν. Ἱστορίας, ἐξαιτούμεθα παρὰ τῆς γνωστῆς

τῶν ἀναγνωστῶν συγκαταθέσεως νὰ ἐξετάσωμεν μετ' αὐτῶν πότε καὶ ποῦ καὶ ὑπὸ τίνος ἐξεδόθη ἡ Ἀλήθεια Κριτής, καὶ ὁποῖον τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἡ ἐξέτασις δὲν θέλει ἀποβῇ πάντῃ ἀδιάφορος, ἐὰν μόνον καταντήσωμεν, ἂν οὐχὶ νὰ πεισθῶμεν, τοῦλάχιστον νὰ συμπεράνωμεν ποῦ ἐτυπώθη τὸ ἀνά χειρας βιβλίον.

Τὴν ὑπαρξίν τοῦτου ἐμάθομεν τὸ πρῶτον πρὸ δύο ἐτῶν ἐπεξερχόμενοι τὴν « Κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα περιήγησιν τοῦ Τσανδ-λερ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεφασίσαμεν ἅπαξ νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ περὶ τοῦ συγγραφέως, δεῦτε ἀκούσωμεν αὐτὰ τοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ τὰ λόγια, θεωρήσαντος ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσῃ διὰ μακρῶν περὶ ἐκείνου διαμένοντος ἐν Ἀθήναις.

« Ὑπῆρχε δὲ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἀρχόντων καὶ τις Ἰταλὸς Λομβάρδης τοῦνομα, κατοικῶν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀθήναις, καὶ γνωστὸς πρὸς τινὰ τῶν συνοδοιπόρων μου. Τὸν Λομβάρδην τοῦτον ἠγάπων οἱ Τοῦρκοι, θεωροῦντες ὡς Μωαμεθανόν, καὶ δειδύσαν μάλιστα τίτλον δίδοντες αὐτῷ, διότι εἶχεν ἐξωτερικὸν ταπεινοφροσύνης καὶ πτωχείας. Προσέφερε δὲ πρὸς ἡμᾶς τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, ὅς καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐδέχθημεν (*). »

Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ ὁ περιηγητὴς προστίθει ταῦτα:

« Εἶχομεν δὲ καὶ τὴν ἀδιάκοπον δυσἀρέσκειαν νὰ βλέπωμεν συνεχῶς ἐρχόμενον εἰς τὸ κατάλυμα ἡμῶν τὸν Λομβάρδην, ὃν ἀπεστρεφόμεθα ὅλοι ἐκ καρδίας, καθόσον μάλιστα ἡ βδελυρὰ παρουσία ὡς καὶ ἡ εἰς ἄκρον ἀκόλαστος καὶ βάναισος καὶ δυσσεβῆς αὐτοῦ ὁμιλία ἐμόλυνον καὶ ἐδηλητηρίαζον πᾶσαν ἡμῶν τέρψιν.

« Ὁ Λομβάρδης οὗτος ὅστις ἐλέγτο ἱερεὺς, ἐφημίζετο κλέψας τὰ σκεύη καὶ τὰ ἄμφια τῆς ἐκκλησίας του. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς πατρίδος του ἐν ἀπαλλαχθῇ τῆς ποινῆς δι' ἧς ἐμελλε νὰ τιμωρηθῇ δεινότατόν τι κακούργημα πραχθὲν ὑπ' αὐτοῦ. Ἦτο ἐγκρατής τῆς λατινικῆς, καὶ ὡς ἔχων ἱατρικὰς τινὰς γνώσεις, παρηκολούθησε πολλοὺς τῶν πασάδων καὶ ἄλλων μεγιστάνων ὀθωμανῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐδεῖτο γενναϊότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν κατὰ τινὰς κινδυνώδεστάτας ἐκστρατείας ἐναντίον ληστῶν καὶ ἀνταρτῶν, ἀντεμείβη διὰ χρημάτων, ἔκπων καὶ μελωτῶν. Εἶχε δὲ καὶ πολλὴν ἐπιτηδαιότητα καὶ εὐγλωττίαν, ἀλλὰ καὶ κλίειν ἀκάθεκτον πρὸς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν. Θέλων νὰ φανῇ προσήλυτος τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, ἐγράψεν ἰταλίστι βιβλίον ἐπιγραφόμενον: Ἡ ἀλήθεια κριτής ἐπὶ τοῦ πατρὸς Βεντισόνη Ἰησοῦίτου, ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν ἀληθινὴν ἐκκλησίαν, τὴν ἀνατολικήν. Μετάφρασις δὲ τοῦ ποιήματος τοῦτου εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ἐλληνικὴν μετὰ γελοίων (burlesques) εἰκόνων, ἐτυπώθη ἐν Ἰωαννίνοις, πόλει τῆς Ἡπείρου, καὶ διεδόθη εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ

(*) Chandler, Travels in Asia Minor, etc, Tom. II, chap. VI.

χολή τῆς σαύρας ταύτης τοσούτω εὐφυῶς ὑπεκρύπτετο, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ συγγραφεὺς ἐθεωρήθη ὡς ἄξιος πρόμαχος τῆς τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδοξίας. Εἶχε δὲ συνθέσει καὶ πικρόλογον διεξοδικὸν λιβελλὸν κατὰ τινος ἀρχιεπισκόπου τῆς Λαρίσης. Φυλακισθεὶς ἐν Ἀθήναις ἀπηλλάγη διὰ παρακλήσεων καὶ δακρύων, καὶ μάλιστα διὰ μεσολαβήσεως τῶν Τούρκων οἰκτεράντων αὐτόν. Εἶδε καὶ ἦν ἄξιος τῆς αὐστηρότητος ἐκείνης, αὐτὸς ὅμως ἐξεμάνη, καὶ ὅλος ἐπνεεν ἐκδίκησιν· ὅθεν, ἵνα ἐξοντώσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ, ἐνήργησε πλεῖστα ὅσα ἀποτρόπαια καὶ κακοήγη. Ἐπανελθὼν δὲ πρὸ μικροῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐκαυχᾶτο ὅτι διὰ σκευωριῶν κατέσχελε τινὰς τῶν ὑπερηφάνων ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν, διότι ὑψώσαν ὡς πρόξενοι σημαίαν ξένων δυνάμεων, οἰκαιοποιθέντες προνόμιον ἀπαγορευθὲν τοῖς ὑπηκόοις τοῦ σουλτάνου διὰ θεσπίσματος ἐνῶ ἔτι διετρίβονεν ἐν Σμύρνῃ. Διηγείτο δὲ ἀναληγῶς καὶ εὐτραπέλως τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς πρωτοτόκου υἱοῦ του, ὃν ἐπιβιβάσας εἰς πλοῖον ἐστελλεν εἰς τὰ πάτρια δώματα. Ὁ νέος οὗτος νοσήσας ἐν Πειραιεὶ μετεκομίσθη εἰς μοναστήριον· ἀλλ' ἐπειδὴ συγχρόνως ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμοῦ ἄλλας τις συνεπιβάτης, ὁ ταλαίπωρος υἱὸς τοῦ Λομβάρδου ἐρρίφθη ἀνεξετάστως εἰς φρέαρ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ ἐκαλύφθη διὰ μεγίστου λίθου. Πρὶν ἢ ἀναχωρήσωμεν, ὁ Λομβάρδης διεζεύχθη τὴν γυναῖκα καὶ ἀπεκήρυξε τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἕνα υἱὸν καὶ δύο θυγατέρας, μὴ θελήσαντας νὰ ἐξομώσωσι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οἱ δὲ Τούρκοι, σκανδαλισθέντες διὰ τὴν παραβίαν ταύτην τῶν πρώτων αἰσθημάτων τῆς φύσεως, ἀνέλαβον τὴν υπεράσπισιν τῶν ἀτυχῶν τούτων. Ἀλλ' ὁ Λομβάρδης, νυμφευθεὶς ἐνώπιον τοῦ Καδὴ νέαν Ἀλβανὴν συνέζει μετ' αὐτῆς. Ἐξ ὧν ὅμως τῶν κακουργημάτων ὅσα ἐπραξεν, ἡ πιρὶ τὴν πολυγαμίαν ῥοπή αὐτοῦ ἦτο καὶ τὸ ἐλαφρότερον καὶ τὸ ἥττον βδελυκτόν.

« Ὁ Λομβάρδης ὑπέκαμε τὴν διχόνοιαν διὰ τρόπων ὑποῦλων ἐργαζόμενος ὡς ἀσπάλαξ ὑπὸ τὴν γῆν. Κατεδίωκε δὲ μετὰ τοιαύτης λύσσης τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὥστε ἐνηγκαλίσθησαν αὐτόν καὶ ὁ Βοεβόδας καὶ πάντες οἱ ἐχθροὶ τοῦ καταδιωκομένου. Καί ποτε ἐξερχομένου τοῦ ἀρχιερέως τῆς ἐκκλησίας, ὁ ὄχλος ἐξεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Λομβάρδου ἀνεβόησε *Βαραβά, Βαραβά!* Ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν πονηρὸν καὶ καταχθόνιον παρημέλησε τὸ αἰσχρὸν ἐκεῖνο ἀνδράριον ἐν' ἀμαυρώσει τὴν δόξαν τοῦ ἐπαρχοῦ καὶ ἐξολοθρεύσῃ αὐτόν. Δὲν κατεδίωξε δὲ μόνον τὸν ἀρχιερέα, ἀλλὰ καὶ πάντας ὅσους ἐμίσει, καὶ μάλιστα χειροῦργον τινὰ ἐκ Κερκύρας ὃν τινὰ ἤθελε βεβαίως ἐξοντώσει· εἰμὴ ὑπερσπίζετο αὐτόν ὁ ἐν Ναυπλῖα πρόξενος τῆς Γαλλίας. Κατ' αἴτησιν τούτου ὁ βοεβόδας ὑπεσχέθη νὰ τὸν φυλάξῃ ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ εἰς ἐγγύησιν ἔθετο τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ του εἰπὼν ὅτι συμβῇ, νὰ συμβῇ εἰς τὸν υἱόν μου Ἰσμαήλ» (*).

Σκεῦος λοιπὸν κακίας καὶ πονηρίας ἦν, κατὰ τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν, ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἀληθείας*· διότι, ἀφοῦ ἡ πολυγαμία ἦν τὸ ἐλαφρότερον τῶν κακουργημάτων τούτου, ὁποῖον ἄρα ἔν τὸ βρύτερον; Τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ τοὶ μὴ ἔχοντες μήτε σκοπὸν μήτε πόθον νὰ ἐπισκευάσωμεν τὴν τιμὴν τοῦ μακκρίτου ἐκείνου, ὁμολογοῦμεν ὅτι φοβούμεθα μὴ ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ ὑποχονδρίῳ λαθὼν ὁ βοεβόδας ζωγράφος βαθυτέρον τοῦ δέοντος ἐθάπτιτε τὴν γραφίδα εἰς τὰ ἀμαυρά τοῦ πυξιδίου, τοῦ χρώματ'· διότι, ὡς καθ' ἐκάστην ἐκ πείρας ἀλλεινῆς μανθάνομεν, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἑλλάδα ξένοι, ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, καὶ εὐπιστία ὑπερβιβάσασθαι φερόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πιστεύουσιν ἄδυσανίστως ὅτι ἀκούουσι, καὶ μάλιστα εἶπτε τύχει νὰ συμβιβάζωνται πῶς τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν προαίρεσιν αὐτῶν· ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου Ἀγγλοῦ δὲν ἦν βεβαίως σφόδρα ἀγαθὴ πρὸς τὸν στηλιτεύσαντα, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς, τὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Λουθηρανῶν. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα μαρτυροῦσι τὴν μεираκιώδη εὐπιστίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου. Διηγούμενος φέρ' εἰπεῖν ἐν τῷ Γ' τόμῳ ἐριδᾷ τινὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν πρὸς τὸν ὀθωμανὸν διοικητὴν προστίθησιν ὅτι οὗτος, τείνας ὀργίλως τὴν χεῖρα ἵνα πατάξῃ διὰ τσιμπουκίου τὸν ἀντίπαλον, εἶπε συγχρόνως ὅτι οὔτε ἀρχιερεὺς, οὔτε ἱερεὺς, οὔδ' ἄν διάκονος ἦτο. Ταῦτα ἀκούτας ὁ ἱεράρχης, προεκέλευσε τὸν ὀθωμανὸν νὰ ἐξηγηθῇ πλατύτερον· οὗτος δὲ ἀπεκρίνατο ἐλληνιστί· « Γασίδaros αἰεὶ γασίδaros »! Καὶ λοιπὸν ἰδοὺ ὁ τούρκος βοεβόδας γινώσκων, ὡς ἄμεσος τοῦ Περικλέους ἀπόγονος, τὴν ἀρχαίαν ἀτθίδα μετὰ τῶν χρονολογικῶν αὐτῆς ἐπιρρήμάτων.

Φαίνεται ὅμως ὅτι περὶ τὸ προτελευταῖον τέταρτον τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος ὅτε περιηγείτο ὁ Κ. Τσάνδλερ, καὶ αὐτὸ τὸ μουσουλμανικὸν ὠραῖον φύλλον τῶν Ἀθηνῶν ἤριζε περὶ σοφίας πρὸς τοὺς ἄρρενας ὁπαδοὺς τοῦ Μωάμεθ· διότι, α ἡ μήτηρ τοῦ Ὀσμάν ἀγᾶ ὅστις συνεχῶς ἐπεσκέπτετο τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν, ἦτο τέρας σοφίας καὶ πολυμαθείας· καὶ πολλάκις ἠκούσθη ἐκεῖνος λέγων, ὅτι τοσούτον φρόδον ἐνεποιοῦν αἱ γνώσεις αὐτῆς, ὥστε ἔτρεμεν (ὡς ὁ Κεῖν βεβαίως), ὁ συγγενὴς Ἀχμέτ Ἀγᾶς ὅτε ἐπεσκέπτετο αὐτὸν ἀπαξ κατ' ἑτος » (Tom. III, chap. XXVI.).

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔτι φοβούμεθα, μὴ ἡ διαβεβαίωσις τοῦ περιηγητοῦ ὅτι συγγραφεὺς τῆς *Ἀληθείας* ἦν αὐτὸς οὗτος ὁ Λομβάρδης δὲν ἦναι ἀκριβής. Ὁ Λομβάρδης, κατὰ τὸν Τσάνδλερ, ἐθεωρεῖτο Τούρκος, ὅστις μάλιστα καὶ ἐβραβεύθη διὰ τίτλου δερβίση· ἀλλὰ καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα ἐβίασε νὰ γίνωσιν ἕκαστοι τῶν χριστιανικῶν δογμάτων, καὶ τὸν ἀρχιερέα κατεδίωξε, καὶ πρὸς ἄλλους χριστιανούς ἐφέρετο ἐχθρικῶς· ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἀληθείας* λέγει (ἴδε τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν), ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἀληθινὴν ἐκκλησίαν, τὴν Ἀγατοδικήν.

(*) Αὐτ. Tom. III. chap. XXX.

Ἀλλὰ ταῦτα μικρόν ἢ καὶ αὐθόλως ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς· ὀφείλομεν δὲ χάριτας πρὸς τὸν Ἀγγλον περιηγητὴν ὅτι ἐτήρησε τὸ ὄνομα βιβλίου οὗτινος τὴν ὑπαρξίν οὐδ' οἱ μᾶλλον ἐγκύπτοντες περὶ ταῦτα τοιαῦτα ἐγίνωσκον ἄλλοθεν (*).

Σημειώτέον δὲ ὅτι οὐδ' ἡ διαβεβαίωσις ὅτι τὸ βιβλίον ἐξετυπώθη ἐν Ἰωαννίνοις ἦν ἀληθὴς· διότι οὐδέποτε ὑπῆρξε τυπογραφεῖον ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Καὶ λοιπὸν μῦθος ἦν τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα· ὁ βιβλιοφύλαξ ἢ μᾶλλον ὁ βιβλιοφίλος Κ. Γ. Ἀποστολίδης Κοσμητὴς πρὸς ἃν ἐλέγομεν ποτε περὶ τῆς Ἀληθείας Κριτοῦ, ἀπέδειξεν ἀμέσως τὸ ἐναντίον· διότι, κάμψας πλέον τοῦ συνήθους τὸν αὐχέναν, διευθύνθη ἐν σιωπῇ εἰς τινὰ τῶν μᾶλλον παραδύστων γωνιῶν τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης, καὶ ἐξαγαγὼν βιβλίον περιπετυλιγμένον ἐπιμελῶς ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἐντὸς πρασίνου χάρτου, ἐνεχείρισεν ἡμῖν. Τὸ δὲ βιβλίον ἔφερεν ἐν μετωπίῳ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν ἀνωτέρω ἐκνισοποιήσαμεν. Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε ἐτυπώθη, οὐδετέρου τούτων γίνεται μνεία ἐν αὐτῇ ἐπειδὴ, δὲ ἐν μὲν Ἰωαννίνοις οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ὡς εἶδομεν, τυπογραφεῖον, ἐν δὲ τῇ οὐτικῇ Εὐρώπῃ τῇ μὲν πακπιζούσῃ τῇ δὲ λουθηροκαλβινίζουσῃ δὲν ἦν δυνατόν νὰ συγχωρηθῇ τοιοῦτου συγγράμματος ἢ ἐκδόσεως, ὑπεθέσαμεν ὅτι αὕτη ἐγένετο εἴτε ἐν Δακίᾳ, καὶ μάλιστα ἐν Βουκουρεστίῳ ὅπου πολλὰ τότε ἐξετυπώθησαν βιβλία ἑλληνικὰ, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθόσον καὶ τὰ στοιχεῖα ὁμοιάζον τὰ ἐν χρήσει ἐν ταῖς δύο ἐκείναις πόλεσι. Τυπογραφεῖον ἑλληνικὸν συνεστήθη τὸ πρῶτον, ὡς γνωστὸν, ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρειος τὸ 1627 ἔτος· κατεστρέφη δὲ μετὰ ἓνα ἐνιαυτὸν ὑπὲρ τῶν κρατούντων τῇ πονηρᾷ τῶν Ἰησουϊτῶν εἰσπηγήσει, καὶ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ Καταλόγου τοῦ Κ. Παπαδοπούλου, ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον ἡ συντονιστικὰ ἐνασχόλησις εἰς ἐκδόσιν βιβλίων (**) ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος. Λέγομεν δὲ ἡ συντονιστικὰ ἐνασχόλησις, διότι ἐν τῇ Α' Μέρει τοῦ Καταλόγου, ἐν σελ. 34, εὐρίσκωμεν τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, τυπωθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ ἡμετέρῃ μονῇ, ἔτι αχρὶ, Νοεμβρ. ἢ. Ὡστε τὸ 1662, ἦτοι 30 περίπου ἔτη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ὑπῆρχε τοιοῦτον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(*) Ὁ ἐν Ἑντίᾳ γνωστὸς ὁμογενὴς Κ. Ἰω. Βιλεσθίος ὡς καὶ ὁ παλὺς Α. Μευστοξίδης οὗς ἠρωτήσαμεν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἀπάντησαν ὅτι, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς περιηγήσεως τοῦ Τσανδλερ γινώσκουμε μόνον περὶ αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος μάλιστα ἐξέτασε πάντας τῶν ἐν Ἑντίᾳ τυπογραφείων τοὺς καταλόγους, οὐδαμοῦ αὖτος εἰσπραμμένον αὐτό.

(**) Τὰ πρῶτα στοιχεῖα ἦσαν ἀγγλικά, διότι ἡ Ἀγγλία ἔφερε τυπογραφεῖον ὁ ἱερομόναχος Νικόλαος ἢ Νικόδημος Μιταξῆς. Ἐπειδὴ δὲ τῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τυπωθέντων βιβλίων οἱ χαρακτῆρες εἴησαν ἄλλοι, φαίνεται ὅτι ἡ πρῶτη ἔκδοσις ἐτύπηται.

Ἀλλὰ πόθεν τάχα πλανηθεὶς ὁ Τσανδλερ εἶπεν ὅτι ἡ Ἀλήθεια Κριτὴς ἐτυπώθη ἐν Ἰωαννίνοις πόλει τῆς Ἠπείρου;

Πλὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Δακίᾳ τυπογραφείων ὑπῆρχε, πράγμα ἀξιοσημείωτον κατὰ τὴν πολυστένακτον ἐκείνην ἐποχὴν, καὶ ἄλλο ἐν χώρᾳ ἑλληνίδι, ἐν τῇ κατὰ Μακεδονίαν Μοσχόπολει ἢ Βοσκοπόλει, ἐξ ἧς ὠρμαῖτο ὁ παρὰ Φαβριλίῳ Δημήτριος Προκόπιος Μοσχοπολίτης. Ἡ πόλις αὕτη, περὶ ἧς θέλομεν προσεχῶς δημοσιεύσαι εἰδήσεις τινάς, θεμελιωθεῖσα, κατὰ Πουκβίλ, τὴν ἐνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ ποιμένων, α ἀνεδείχθη ἡ ἐμπορικὴ τῆς Ἠπείρου μητρόπολις. Καὶ περὶ τὰ μέσα μὲν τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος, κατωκαίτο ὑπὸ τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδων ψυχῶν, τὸ δὲ 1788 ἔτος, ὁ λαὸς αὐξήθει· κατὰ ἐν τρίτον, ἐπηγγέλλετο ἀξιολογωτάτην τύχην πρὸς τοὺς χριστιανούς τοῦ σχεδὸν ἀγνώστου ἐκείνου μέρους τῆς Ἑλλάδος. Τὰ σχολεῖα τῆς Βοσκοπόλεως ἤκμαζον, ὁ πολιτισμὸς προήγετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θρησκείας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς ὅπως προέχθη ἄλλοτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ παρὰ τὰς εὐδαίμονας ὁχθὰς τοῦ Παραγγαίου. Ἀλλ' ὁ φθόνος καὶ ἡ θρησκομανία συμμαχήσαντα κατέστρεψαν τὸ ἔργον τῆς φρονήσεως. Τὰ μωαμεθανικὰ στίφη ἔδωκαν πρῶτα τὸ σύνθημα τῆς ἐρημώσεως ληστεύοντα καὶ φονεύοντα τοὺς ἐμπόρους ὅσοι ἤρχοντο εἰς Βοσκοπόλιν. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Τούρκοι βέηδες, ἐπὶ προφάσει βοηθείας τῶν ἐπηρεαζομένων ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, ἐστειλάν φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ οὕτω μετὰ δεκαετίαις ἄρπαγας καὶ ληστεύσεις καὶ πολέμους, ἡ Βοσκοπόλις ἐγένετο ἄφαντος! Διακρίσαι καλύδαι, κατοιχοῦμεναι ὑπὸ ποιμένων πτωχῶν, εἰσι τὰ μόνα λείψανα τῆς πόλεως ἐκείνης· ἀλλὰ καὶ αὗται πηχέως θέλουσι καταστραφῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐρείπειαν αὐτὰς μαρτυροῦσι τὴν πρῶτην λαμπρότητα, κλ (*).

Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ πόλει ὑπῆρχε τυπογραφεῖον ἐν ᾧ ἐξεδέθησαν πολλάκις βιβλία κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα (ἴδε Νασελ. Φιλολ. Μέρ. Α'. σελ. 71, 75, καὶ Μέρ. Β'. σελ. 31, 57 καὶ 61), ὑπερ δὲ, κατὰ τινὰς ἡμετέρας σημειώσεις αἱ ἀγνοοῦμεν πόθεν ἠρύσθημεν ὡς οὐδ' εὐκαιροῦμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ κατὰ πόσον ἔχονται ἀκριβεῖς, ὑπῆρξεν ἀρχαιότερον τοῦ πατριαρχικοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν Τσανδλερ, ὅστις περιηγήτο τὸ 1764, 1765 καὶ 1766, ὀλίγα δηλαδὴ ἔτη πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Βοσκοπόλεως, βεβαιεῖ ὅτι ἡ Ἀλήθεια Κριτὴς ἐτυπώθη ἐν Ἰωαννίνοις πόλει τῆς Ἠπείρου, τὰ δὲ ὅρια τῆς τε Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, πολλάκις ψευδοφθέντα ἀπὸ Ἀλεξάνδρου μέχρι Βυζαντινῶν καὶ Ὀθωμανῶν κατήντησαν συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα, δὲν εἶναι ἄλογον ἂν ἐποθεῶμεν ὅτι τὸ σύγγραμμά τοῦ Πατρὸς Βεντζόνη ἐξῆλθεν ἐκ τῶν Μοσχοπολιτικῶν πιεστηρίων.

Εἰς τὸ ταμῆριον δὲ τοῦτο προσθέτομεν καὶ δυν-

(*) Pouqueville, Voyage dans la Grèce, etc, Tom. II. chap. LVI. p. 393. Ὁρὰ καὶ Cousinery, Voyage dans la Macédoine, Tom. I. p. 171.

τερον, οὕτως τὰ θεμέλια καταβάλλομαι ἐπὶ τῶν ὁρίων ἐνὸς Ἀγίου, τοῦ Ἀγ. Ναοῦ. Ὁ Ἀγ. Ναὸς εἶναι, ὡς γνωστὸν, ὁ πᾶντων τῆς μακεδονικῆς χώρας. Σπανίως εἰσέρχεται εἰς οἰκογένειαν χωρὶς τὴν ἀκούσας τὸ ὄνομα τούτου, πολλάκις ἐξ εὐλαβείας καὶ εἰς ἐπίθετον μεταβάλλόμενον. Ἐν τῇ 10 λατινῇ σελίδι τῆς Ἀληθείας, ἐν τέλει τοῦ Κεφαλαίου, ὑπάρχει ἕως (vignelle), ἐν ᾧ ἐξοικονίζεται ἅγιος εὐλογῶν, ἐν κεφαλίδι μὲν ἔχων τὰς λέξεις ταύτας, « Ὁ Ἅγιος Ναὸς », ἐκατέρωθεν δὲ ναοὺς δύο.

Εἶποτε ἄρα ἡ εἰκασία αὕτη ἀποδειχθῇ ἀληθής, τὸ σπανιώτατον τοῦτο βιβλίον καθίσταται πολυτιμότερον ὡς μόνον λείψανον τοῦ τῶν ἀξιοθρηνητῶν Μοσχοπολιτῶν τυπογραφείου σωζόμενον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ.

Ἀλλὰ περὶ τοῦ μέρους ὅπου ἐτυπώθη ἡ Ἀλήθεια, ἄλλως ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τί περιέχει, καὶ ὅποιον τὸ περιεχόμενον.

Καὶ τί μὲν περιέχει, ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βιβλίου ὁ Πατὴρ Βεντζόνης, δεξις ἐκ μὲν τῆς ἐπιγραφῆς Ἰησοῦτης, ἐκ δὲ τῆς κατωτέρως ἐπιστολῆς Λουθηρανὸς ὁμολογεῖται, ἀναγνωρίσας ὅτι ἀληθινή ἐκκλησία εἶναι ἡ τῶν Ἀνατολικῶν, οὐ μόνον ἡσπασθῇ τὰ δόγματα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξέλεγε τὴν πλάνην τῶν ἄλλων χριστιανικῶν κινήσεων διὰ τοῦ ἀνά χειρὸς πονήματος, οὗτινος ἀγνοοῦμεν εἴ ποτε ἐξεδόθη καὶ ὁ δεύτερος τόμος. Διαιρεῖται δὲ τὸ ἐκ σελίδων 327 συγκείμενον τοῦτο βιβλίον (εἰς 8^α) εἰς μέρη τρία, τὸν ἕκαστον ἔχει ἰδίαν σελίδωσιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, πέντε ἔχει τὸν ἄνωτέρω, προσθήκῃ τοῦ « Μέρους πρῶτον. Παρήρησις α. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς » τὸ δὲ δεύτερον, « Ὁπτασία τῆς ψυχῆς τοῦ Καλδίνου εἰς τὸν Λουθηρανὸν κοιμώμενον » καὶ τὸ τρίτον, « Ἐρχομὸς καὶ συνομιλία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν Μαρτίνον ἐνώπιον πάσης τῆς ἐκεί συνηθροισμένης συνόδου ». Πλὴν δὲ τούτων περιέχει καὶ ἐπιγράμματα δύο, κατὰ τὴν πρὸ τοῦ ὑπερᾶνεξαρτησίας ἀγῶνος συνήθειαν, ἣν ἐγκαρδίας ἐπιποθεῖμεν ὡς συντηροῦσαν τὴν ἔξιν τοῦ γράφειν τὴν ἀρχαίαν, εἰ καὶ ἐνίοτε τινὰ πῶν ἐπιγραμμάτων, ὡς τὰ προκείμενα, ἦσαν κακῶς ῥηθῆναι, καὶ ἐπιστολὴν προσφωνητικὴν, ἣν παραθέτομεν ὁλόκληρον ἐνταῦθα, οὐ μόνον διότι ἐξ αὐτῆς θέλει ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὡς ἐξ ὄνομα τὸν λέοντα, ὅποιον τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν εἰδήσεις τινὰς περὶ ἀνδρῶν ἀκακῶντων κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος.

Περιέχει δὲ καὶ εἰκονογραφίαις δέκα, τῶνόντι *burlesques*, ὡς ὀνομάζει αὐτάς ὁ Ἀγγλος περιηγητής, μαρτυροῦσας τῆς τέχνης τὸ ἀτελὲς καὶ τῆς φιλοκαλίας τὸ ἐλλειπές, ἃ τινὰ ὁμῶς ἀμφοτέρω καὶ σήμερον ἀπικνῶμεν ἐν πολλοῖς τεύχεσιν ἐκδιδομένοις κατὰ τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐξοικονίζει τὸν συγγραφέα φέροντα μὲν στολὴν ἱερατικὴν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, καὶ κόμην ἀναιμένην, καὶ πώγωνα βαθύν, καὶ κάλαμον ὀξυγράφον ἐν τῇ δεξιᾷ, κρατοῦντα δὲ βί-

βλίον ἀνοικτὸν διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐν ᾧ ἀναγινώσκονται ταῦτα Ἀληθεία Κριτής. Ἐμπνέεται δὲ ἀπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐριπταμένους ἐν εἰδεί περιστερᾶς περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἐνῶ ὑπὸ τοῖς πόδα ἀναγινώσκονται ταῦτα « Πατὴρ Βεντζόνης ».

Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐννέα, ποτὲ μὲν ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχας, ποτὲ δὲ Ἰησοῦτας, νῦν μὲν τὸν Λουθηρανὸν, ἄλλοτε δὲ τὸν Καλδίνον, καὶ ἄλλοτε τὸν Πάπαν παριστάνουσιν. Ἐν τινι ἐξ αὐτῶν, ψυχῆς, δικαίως φαίνεται, διότι φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν στέφανον τῆς ἀρετῆς, ἐκλιπαρεῖ τὸν ἀγριοπρόσωπον καὶ ἀπεψιλωμένον Πάπαν νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῇ τὴν εἰς τὸν Πράξεισον εἰσοδόν· ἀλλ' ἐκεῖνος διὰ τῆς μιᾶς μὲν πάλλων ῥομφαίαν, διὰ τῆς ἑτέρας δὲ κρατῶν τὰς κλεῖς τῆς Ἑδέμ, ἀναφωνεῖ ἐμμέτρως· « Ὅποιος δὲν φέρει εἰς τὸ σακκὶ φιλαρίαν, δὲν ἀνοίγουν τὰ κλειδιά. »

Ἐν τινι ἄλλῃ, κερασφόροι καὶ φοβεροὶ τὴν ὄψιν δράκοντες, ἀποχρεμπτόμενοι μετὰ φλογῶν τὰ μέλαν καὶ γαμψώνυχον τοῦ Καλδίνου ψυχάριον, ἐασπενδονίζουσιν αὐτὸ πρὸς τὸν Λουθηρανόν.

Ἀναγνώσωμεν ἤδη τὴν προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν.

« Ἰδίον εἶναι τῶν συγγραφέων ἀπὸ παλαιὸν ἔθος, νὰ ἐκλέγωσι, εἰς τὰ συγγράμματά τους, ὄνομα μεγαλοπρεπὲς καὶ μεγαλόφρον, καθὼς πολλοὶ κἀμνασιν καλλωπίζοντες το με χρυσοπύργου ἀνθὴ ἀπὸ τὰ ἐξωθεν, μόνον διὰ νὰ φανερώσῃσι πόση εἶναι ἡ τούτου μεγαλοπρέπεια εἰς τὰ ἔσωθεν. Ἐγὼ ἐπειδὴ ἐσυνήθισα (θέλεις ἀπὸ προσηγορίαν, θέλεις ἀπὸ τύχην τῶν ἰδίων μου πράξεων), νὰ γράφω πάντοτε ὑποκάτω εἰς τὴν μελαγχολικὴν σκιάν τῶν κυπρισσίων, καὶ ὅχι πλέον ἀνάμεσα εἰς τὰς τρυφὰς τῶν μυρτιῶν, καὶ τῶν δαρυνῶν ὀνομάζω τὸ πενιχρὸν τοῦτο βιβλίον, ὅπου δὲν ἠεπόρεσα, διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ νὰ τὸ σχεδιάσω με μικρότερας ἀτελειότητας, ἡ ΑΛΗΘΕΙΑ Κριτής. διὰ τὸ ὅποιον ἐδυνάμην νὰ ἐκλέξω ἡγεμόνα τινὰ ὑψηλοῦ αἵματος, καὶ βασιλικῶν γενεθλίων νὰ τὸ ὑπερασπισθῇ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ παρὸν σύγγραμμά μου πικρεῖται ἀπὸ ἑνα συγγραφέα ὅπου ἔλαμπε παραίτησιν, ὅπως διόλου τῶν κοσμικῶν μεγαλειότητων, σκιῶν σκοτεινῶν, καὶ ἐλαινῶν ἐπιδόσεων τῶν ταλασιπύρων, καὶ ματαίων ἀνθρώπων, ἐπρόκειναι χρεωστικῶς νὰ ἀφιερῶσω τὸ βιβλίον τοῦτο, γεγραμμένον πλέον ἀπὸ δάκρυα μετανοίας, παρὰ ἀπὸ μελάνι, πρὸς τοὺς κραταιοὺς Ἀτλαντὰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ζώσης ἰδέας τοῦ καλὰ μου τῆς σωφροσύνης, καὶ τῆς ἀνδρείας, ὡσὰν ὅπου ἀπὸ τὸ παράδειγμα τούτων ἔλαβον τὴν καλὴν τύχην νὰ ἀποδοκιμάσω, καὶ νὰ ἀποστραφῶ τὴν κακὴν ὁδὸν αἵρεσιν τῶν Λουθηρανῶν, ὑποκάτω εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἐγεννήθην, καὶ εἰς διάστημα τεσσαράκοντα χρόνων ἔζησα, ἕως τὸ παρὸν μέτρον τῆς ἡλικίης μου· εἰς τὸ ὅποιον συνέβη ἡ Πνευματικὴ ἀναγέννησις τῆς ἐπιστροφῆς μου ὅχι τόσο ἀπὸ δυνάμιν ἐπιχειρημάτων, καὶ λόγων ἀνθρωπίνων ὅπου νὰ ἔγινον νὰ με σαλεύουν ἀπὸ τὰ ψευδῆ μου καὶ ἀπα-

ταλά δόγματα, ὅσον ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν ἐναρέτων ἡθῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκληραγωγημένην ζωὴν, καὶ εἰς τὸν Θεὸν προσηλωμένων τῶν Σεβασμιωτάτων, καὶ Θυμασιωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων τῆς Πελοποννήσου, καθὼς ἀκόμη καὶ τῶν φρονίμων προστάτων, Χριστιανικωτάτων ἐπαρχιωτῶν τῆς, μετὰ τούτων συναριθμοῦνται πρῶτον.

» Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κορίνθου ὅστις ὡς ἄλλος Ἀπόστολος Πύλος ὄχι μὲ τὸ ξίφος ἀρματωμένος, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀρετὴν κεκοσμημένος διακεῖ, καὶ κρατύνει τὴν ἐκκλησίαν ἀναμέσον τῶν Βαρβάρων ἀνεπηρέατον, καὶ διατηρεῖ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀκρίθειαν τὴν ἀγιωτάτην, καὶ παλαιὰν αὐτοῦ ἐπαρχίαν.

» Ὁ Σοφολογιώτατος καὶ Θεοπρόβλητος Μητροπολίτης τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν, ὅστις ὡς ἄλλος Ἀπόστολος Ἀνδρέας τῆς Ἀρχαίας διοικεῖ καὶ προνοεῖ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ.

» Ὁ Θεοπρόβλητος Μητροπολίτης τῆς Λακεδαιμονίας ἐπώνυμος τῆς παρθενίας Παρθένιος, Σπαρτιάτης, Λυκοῦργος τῆς ιδίας του ἐκκλησίας, ὅστις ὡς ἄξιος ἀρχιερεὺς διεμέρισε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν κηδεμονίαν, καὶ φροντίδα τῶν λογικῶν του προβάτων, πρὸς τὸν ὁποῖον μένω νὰ χρεωστῶ τοὺς τόκους βρυτάτων, καὶ ἀνεξαλείπτων χρεῶν διὰ τὴν ἐνθερμον ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν διακαῆ ζῆλον ὅπου ἔδειξεν εἰς τὸ νὰ μὲ χρίσῃ μὲ τὸ Ἅγιον, καὶ θαυματουργὸν ἐκεῖνο Μῦρον, τὸ ὁποῖον ἐκαθάρισε, καὶ ἐφώτισέ μου τὸν νοῦν εἰς τὸ νὰ συγγράψω μὲ ἔμφασιν μεγαλητέραν τοῦτό μου τὸ βιβλίον, ἔργον ἑμμεσον τῶν παρακλινημάτων τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἔδειξε περισσοτέραν τὴν εὐφροσύνην ὅταν εἶδεν ἐμὲ ἐπιστρέψαντα εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Ὁρθόδοξον πίστιν, παρὰ ὅπταν εἶδε ἐαυτὸν ἐξολισμένον μὲ ἐκεῖνον τὸν Χαρακτῆρα, τοῦ ὁποῖου ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία πρεπόντως αὐτὸν ἡξίωσεν.

» Ὁ Πρῶτος Πηλαιοῶν Πατρῶν, καὶ τὰ νῦν Πρόεδρος Κερνίκης, καὶ Καλαθρίτων Δανιὴλ, ὅστις ἀνταγωνίζεται ἀληθῶς ὡς ἄν Δανιὴλ ὁ Προφήτης ἐναντίον τῶν λυσσασμένων λεόντων, τῶν ἀντικειμένων αἱρέσεων, καὶ μὲ ἐνθεον φρόνησιν διέπει τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀρχαίων.

» Ὁ Θυμάσιος, καὶ Αἰδέσιμος ἐν Πρεσβυτέροις Παναγιώτης, ἀληθινὸς καὶ ἐνθερμος δούλος τῆς Παναγίας Παρθένου, Μέγας Οἰκονόμος τῶν Καλαθρίτων, ὑψωμένος εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Γερουσίου, καὶ τῆς Προεστότητος ἀπὸ τὸ κοινόν, καὶ νόμιμον συγκρότημα τοῦ λαοῦ ὡς ἄξιος διορισθεὶς εἰς τὴν τῶν αὐτῶν ἐπιστάσιν καὶ ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων, διότι φωνὴ λαοῦ φωνὴ Κυρίου.

» Ἀπὸ δὲ τοὺς προεστώτας τῆς Πελοποννήσου ἡ Κορωνίς τῶν ἄλλων, καὶ ἡ κρηπὶς εἶναι ὁ γενναῖος τὴν ψυχὴν Ἰωάννης ὁ Μελετάκης ὁ Σπαρτιάτης. ὄχι μυθώδες μαντεῖον τῆς Μιλῆτου, ἀλλὰ αὐτόχρημα δόλων τῆς τεθλιμμένης Πελοποννήσου, ἀ-

ληθινὸς καὶ δίκαιος δικαστὴς τῶν πολιτικῶν πράξεων, διὰ μέσον τοῦ ὁποῖου ἀκόμη εὐρίσκεται εἰς τὴν ζωὴν τὸ πυρπολημένον Βασίλειον τοῦ Μωρέως. Τὰ ἐνδοξα ἔργα ἐνὸς τοιούτου ὑποκειμένου εἶναι τόσον θαυμάσια καὶ μεγάλα ὅπου μὲ σέβας μὲ παρακινούσι νὰ εἰπῶ.

» Ἰσως τολμήσει καὶ ποτὲ τὸ χέρι νὰ ἀπλώσῃ

» Ἐκεῖνα ὅπου ἠθέλησε τώρα νὰ σημειώσῃ.

» Ὁ Κύρ Γεωργαντᾶς ὁ Κορίνθιος, ὅστις ὡς ἀληθέστατος καὶ ὄχι μυθολογικὸς Ἄργος εἰς τὸ νὰ προβλέπῃ, καὶ νὰ καταβάλλῃ τὰς βλάβην ἐμποιοῦσας τῇ Πατρίδι ὁρμᾶς, καὶ κινήσεις, διεχώρισεν εἰς τὸ μέσον τὴν δυσμενεστάτην Ὑδραν τῆς διχονοίας χωρὶς φόβον νὰ ἀναδῶσῃ νέας κεφαλὰς, καὶ ὡς θαλάσσιος σκόπελος ὅπου δὲν φοβῆται τοὺς ὁρμητικούς καὶ σφοδρωτάτους βορρᾶς, ἢ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀλλεπαλλήλων κυμάτων, ἀνεδείχθη εἰς τὰς μεγαλητέρας καὶ ἀναγκαιοτέρας ὑποθέσεις τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, πληρώνωντας μὲ τοῦτο τὸ χρέος τῆς φύσεως ὅπου τὸν ἔκαμε νὰ γεννηθῇ καταγόμενος ἀπὸ μίαν Σειρὰν εὐγενῆ διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ διὰ τὰ ἐνδοξα, καὶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, καὶ τὰς ἀριστείας τῶν προγόνων του.

» Ὁ Τίμιος καὶ κόσμιος νέος Σπυρίδων Νοταρᾶς ὁ Κορίνθιος ὅπου διαφυλάττει ἀκηλίδωτον τὸ ἐξαίρετον αἷμα τῶν προγενεστέρων του. εἰ ὁποῖοι πρὸ πολλῶν χρόνων ἐλάμπρυναν τὸν κόσμον ὑποκάτω εἰς τὰ λαμπρὰ ἀξιώματα τῶν Αὐτοκρατόρων αὐτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεκοσμημένος μὲ μήτρας καὶ στέμματα πατριαρχικά κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους, καὶ ὁποῖαις δόξαις ἄλλαις εὐρίσκονται συνηθροισμέναις τὴν σήμερον εἰς τὸ προειρημένον ὑποκειμενον, διὰ τὸν ὁποῖον πρεπόντως δύναται νὰ εἰπῇ καθ' εἰς, ὅτι γηραλέον φρόνημα εἰς νεαρὰν ἡλικίαν.

» Ὁ Κύριος Λεονάρδος Καρεντζῆς Σπαρτιάτης, λέων δυνατός, καὶ γενναῖος εἰς τὸ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς σφοδρὰς προσβολὰς τῶν πλεῖα ἱεροσύλων πολεμίων τῆς ιδίας πατρίδος, καὶ Νάρδος εὐσμος, τῶν ἱερῶν γραφῶν, διὰ τὴν τῶν ἡθῶν κοσμιότητα, περὶ οὗ ἀληθεύει τὸ λεγόμενον, τί πνέει ὁ λέων; ῥώμην· τί δὲ νάρδος; εὐωδίαν· ἐστὶν ἄρα ὁσμὴ τοῦ καὶ ῥώμη, οὐ Λεονάρδος.

» Ὁ Κύριος Πόλος ἀπὸ τὴν Πάτραν εἰς τῶν πλεῖα ἐξαιρέτων προεστώτων τοῦ Μωρέως, ὅστις στολισμένος μὲ ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς, παρίσταται ἀληθῶς ὁ πλέον ζηλωτὴς Πατρίκιος, ὅπου νὰ ἔλαβε ποτὲ ὅλη ἡ Πελοπόννησος.

» Ὁ Κύριος Παναγιώτης Μπενάκης ἀπὸ Καλαμάτα, ὅστις ἂν καλὰ καταγόμενος ἀπὸ αἷμα τίμιον καὶ ἐξαίρετον τοῦ Μωρέως, ὅμως εἰς οὐδὲ καμμίαν ποτὲ περίστασιν, ὑψηλόφρων ἐδείχθη, μάλιστα ταπεινός, καὶ σώφρων, ὅσα σπουδαῖος ἐπεμελήθη πάντοτε μὲ ἀδελφικὴν καὶ χριστιανικὴν ἀγάπην, ὅμοια τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς του.

» Παμφίλτατε καὶ εὐμενέστατε ἀναγνώστα, ὁμιλῶ μὲ ἀλήθειαν, ὅτι δὲν εἶναι χριστιανὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον μέσα ὅπου νὰ μὴ εἶναι ἄξιος ἐγκωμίων.

διατί εἰς ἅλους λάμπει ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ταπεινώσις, καὶ ἡ δικαιοσύνη, τὰ ἐλλόγια τῶν ὁποίων τὰ παρατρέχω εἰς τὸ παρὸν συγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐποιήθη μὲ ἄλλον σκοπὸν, ἐλπίζε ὁμῶς αὐτὰ ὁγλίγωρα εἰς ἄλλο πόνημα, ἂν ὁ Θεὸς χρίσῃ εἰς ἐμὰς ἡμέρας καὶ ζῇ εὐμενῶς. »

Ἐκ τῆς προσφωνητικῆς ταύτης ἐπιστολῆς ἐννοεῖ εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης ὅποια ἡ δεινότης τῶν κατὰ τῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων ἐπιχειρημάτων τοῦ πρώην Ἰησοῦίτου ἢ Λουθηρανοῦ πατρὸς Βεντζόντ, καὶ πῶς, ὡς βεβαίως τὸ ἔτερον τῶν ἐπιγραμμάτων, « τοὺς αἰσχύνης Λατινοκαλθινολοστερίτας τε »

« πάντας ἀποσφάττει πνεύματος ἐν ξίφει ; »

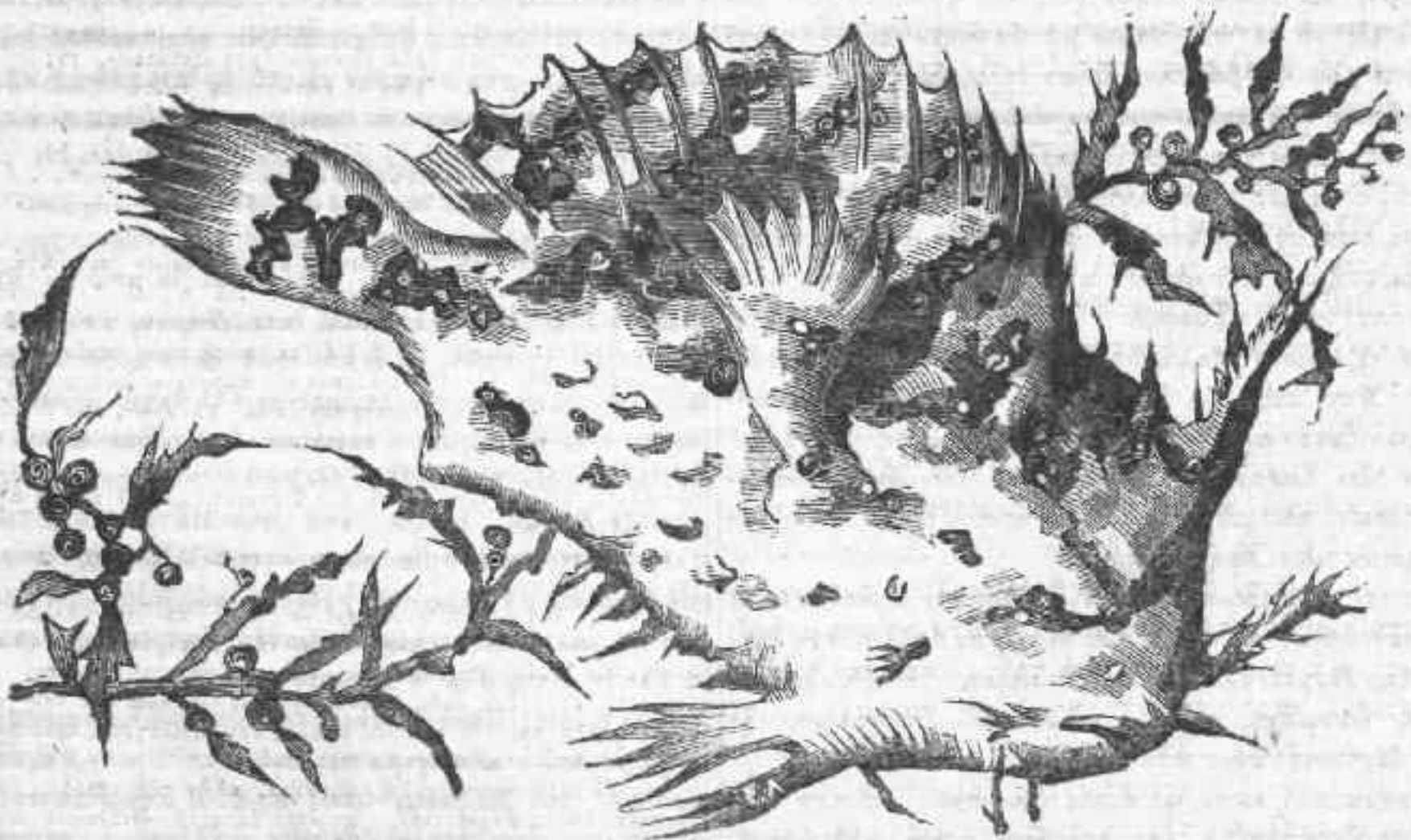
« Τί πρέει ὁ λέων ; ῥώμην· τί δὲ νάρδος ; ὁσμήν· ἔστιν ἄρα ὁσμή τε καὶ ῥώμη, οὐ Λεονάρδος. » Ὑπερφυῖς καὶ λογικώτατον τὸ συμπέρασμα ! κομπῆεν καὶ ἀμφίτομον καὶ τρομερὸν τὸ ξίφος !

« Παναγιώτατε δέσποτα, λέγει πού ὁ Λουθερος πρὸς τὸν πάπαν, εἰς τοὺς πάπας δὲν συμφέρει νὰ ἔχουσι μὲ τοὺς Ἀποστόλους τόσην φιλίαν, ἀλλέως ἤθελον εἶσθαι (*) εἰς χρέος νὰ τοὺς πιστεύσῃ, καὶ τοιαυτοτρόπως ἐσυνέβηκε πολλὴ καὶ μεγάλη εἰς αὐτοὺς ἡ ζημία. Καὶ πάλιν ἂν καὶ ὁ Παῦλος ἦτον Ἀπόστολος, ἀλλὰ Πάπας ποτὲ δὲν ἐστάθη· ἐκείνοι λέγουσιν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας ἀόρατος, ὅτι ἡγήθη οὐκ ἔστιν ὧδε, καὶ διὰ ταῦτο ἔμεινεν ἡ τοῦ Πάπα ὁρατὴ κεφαλὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὡ οὐα κεφαλὴ, καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει ! (Ἐρχομ. καὶ Συνομ. τοῦ Πατρ. σελ. 4.)

Καταλήγει δὲ ὁ ἀθλητὴς συγγραφεὺς στίλβειν διὰ τῆς ιστορίας πολλὰς παρανομίας τοῦ ἄρχηγου τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀναδεικνύμενης δημοκράτης, ἐκ τῶν τουρβες μάλιστα· διότι πρὸς τὸν ἰσχυριζόμενον ὅτι τυφλῶς πρέπει νὰ ὑπακούωσιν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰς βελήσεις τοῦ Πάπα, αὐτὸς προσλαβὼν σύμμαχον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἀντιτάσσει ὅτι αἱ οἱ ὑπήκοοι πρέπει νὰ διδάσκωνται νὰ μὴ ὑποτάσσωνται περισσότερο ἀπὸ τὸ πρέπον, διατί ἤθελαν ἀναγκασθῇ νὰ σέβωνται τὰ ἐλαττώματα ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ὑποτάσσονται κλ. κλ. Τέλος τοῦ πρώτου τόμου ΒΟΝΔΗΔΑΡ. »

Τί ἄρα τοῦτο τὸ Βονδηλάρ ; Τὸ καθ' ἡμᾶς εἶναι ἀναγραμματισμὸς, συνήθης παρὰ πολλοῖς πρὸ τοῦ ἀγῶνος. Ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἀληθείᾳ, τὸ ἔτερον τῶν ἐπιγραμμάτων φέρει ὑπογραφὴν Λιδάγγιος· ἐν δὲ μικρῷ τιμὲ δελτίῳ γεγραμμένῳ τὸ 1820 ὑπὸ τοῦ Κ. Γεωργίου Λασσάνη, καὶ ἀξίῳ σημειώσεως διὰ τὴν καθαρεύουσαν αὐτοῦ γλῶσσαν καὶ τὴν ἐξῆς ιδέαν ἐξερχομένην τοῦ στόματος τῆς ἀλυσιδέτου Ἑλλάδος· « ξένος δὲν βοηθεῖ ποτὲ ξένον, ἐάν δὲν ἐλπίζῃ κέρδη μεγάλη » (σελ. 26), τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως κρύπτεται ὑπὸ τὸν κομψὸν ἀναγραμματισμὸν, Γοργίας Λεσάνιος.

Τοιαύτη ἡ Ἀλήθεια Κριτικὴ τοῦ πατρὸς Βεντζόντ, ἥτις μετὰ μακρὸν ἀφανῆ βίον ἔτυχε καὶ αὐτὴ κριτοῦ, μὴ δυνάμεῖσα ν' ἀποφύγῃ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων τύχην.

ΝΕΟΦΑΝΗΣ ΙΧΘΥΣ.

—ο—

Ὁ ἰχθύς οὗτινος παρατίθεται ἡ εἰκὼν ἡλιεύθη ἐσχάτως 1500 περίπου μίλια μακρὰν τοῦ Ἁγίου

(*) Παρατηροῦνται ἐν παρόδῳ ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Κοραΐ ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἔλεον εἶσθαι.

Θωμά, νήσου κατὰ τὴν Φλωρίδα, μετὰ τῶν φυτῶν τοῦ κόλπου. Ὁμοιάζει δὲ πέρκην δύσμορφον καὶ ἐξωγκισμένην, ἔχουσαν δέρμα γλοιώδες καὶ σφυρὸν, παραπλήσιον τοῦ τῶν βαθράκων, καὶ πνεύμονας ὡς οὗτοι. Τὰ ἄλλα αὐτοῦ εἶναι τόσον μαλακὰ καὶ χαλαρὰ ὥστε τὰ ἐκλαμβάνει ὡς φυτὰ τῆς θαλάσσης